

Hodnocení klíčových kompetencí žáky 1. stupně

Postup formativního hodnocení

I. Identifikační údaje:

Autor materiálu: Mgr. Barbora Uhlířová

Název školy, na níž autor působí: Základní škola Záškola s. r. o, Brandýs n. L.

II. Kontext:

Cílová skupina: 4. ročník

Předmět, v němž byla technika realizována: Člověk a společnost

Další relevantní informace:

Slovní formu hodnocení v naší škole využíváme od prvního ročníku, a to jak v rámci průběžného formativního, tak v rámci sumativního hodnocení na vysvědčení. Jsme nově založená škola a fungujeme čtyři roky. Pro nás učitele je to také nově získávaná dovednost. Učíme se používat popisný jazyk a postupně spějeme ke kriteriálnímu formativnímu hodnocení ve většině oblastí hodnocení.

III. Realizace a hodnocení postupu formativního hodnocení:

Popis využití vybraného postupu formativního hodnocení (jeho modifikace)

Práce s kompetencemi

V prvním a druhém ročníku bylo vysvědčení (slovní hodnocení) spíše materiálem pro rodiče. Popisovala jsem dosažené výukové výstupy, zvládání sociálních kompetencí. Žákům jsem navíc vypracovala hodnocení za pomoci ikon a jednoduchých vět. Ve třetím ročníku, kdy

čtenářská gramotnost u žáků pokročila, jsem komplexní slovní hodnocení v pololetí a na konci roku adresovala přímo jim. Zjistila jsem, že mnoho žáků stále hodnocení nečte, a pokud ano, podle jejich slov: „nerozumí, o čem tam píšu“. Problémem je, že již napsané a žákům předané slovní hodnocení v pololetí a na konci roku není dalším způsobem „vytěženo“. Dál se s ním nepracuje. Navíc pro žáky byly nesrozumitelné některé mé formulace, text pro ně byl složitý a často čtení vzdali po prvním odstavci.

Vytvořila jsem tedy materiál, který je podle mě pro žáky srozumitelný a přehledný. Skládá se ze čtyř tabulek, kde jsou jednoduše popsány klíčové kompetence a výstupy z hlavních předmětů: českého jazyka a literatury, matematiky a předmětu Svět za školou. V rámci tohoto materiálu jsem zaznamenala naše aktivity s první tabulkou, kde jsme objasňovali a hodnotili klíčové kompetence. Využila jsem předlohy formativního hodnocení společnosti Scio (<https://hodnoceni.scio.cz/Home/Page/Homepage>), kde je míra zvládnutí dané dílčí kompetence nebo výukového výstupu vyjádřena na třístupňové škále: ZAČÍNÁM, ZVLÁDÁM a ZCELA ZVLÁDÁM.

Cílem této aktivity tedy bylo zvědomit a konkretizovat žákům klíčové kompetence a výstupy. S mapami učebního pokroku klíčových kompetencí od společnosti Škola můj projekt (<https://skolamujprojekt.cz/nastroje/mupy-online>) jsme začali pracovat v minulém školním roce. Žáci se s nimi sice setkávali, ale na tento školní rok jsme plánovali žáky s tzv. MUPY KK detailně seznámit, vést je k vlastní práci s nimi a zaznamenávat jejich pokrok. Tyto plány se nepodařilo realizovat, protože většina výuky probíhala online. Pro většinu žáků tedy byl pojem KOMPETENCE nejasný, ale samotný obsah jednotlivých pojmů pro ně byl známý a snadno pochopitelný.

Postup zavádění a realizace postupu formativního hodnocení

Ve slovním hodnocení, které žáci dostávají v pololetí a na konci školního roku, tvoří kompetence podstatnou část. Aktivita, kterou jsem připravila a zdokumentovala, měla žákům jednotlivé kompetence zvědomit a pomoci jim přesně pochopit, za co a jakým způsobem jsou ve slovním hodnocení posuzováni. Důležité také pro mě bylo, aby žáci měli srovnání mezi

vlastním sebehodnocením, vrstevnickým hodnocením spolužáků a v neposlední řadě mým slovním hodnocením, které dostanou 30. června.

V první fázi práce jsem žáky seznámila s pracovními listy (**příloha 6: Hodnocení – tabulka**) a objasnila jim cíl jednotlivých aktivit. Záznam je na prvním videu (**příloha 1: Video – zadání**). Pracovali jsme s prvním listem tabulky, který se týkal sociálních, pracovních a výukových kompetencí. Sami žáci chtěli objasnit samotný pojem kompetence. Nevěděli si s ním rady. Nedospěli jsme k samotnému objasnění pojmu, ale žáci po krátké diskusi vyjmenovaly některé – většinou sociální – kompetence.

V další fázi práce jsem žáky rozdělila do tří skupin, podle vlastního uvážení, a měli za úkol diskutovat o obsahu jednotlivých kompetencí, jejich významu, popř. už přemýšlet, na jaké úrovni danou kompetenci zvládají.

Poté jsem se sešli a prodiskutovali všechno společně. Každá skupina si měla vybrat jednu kompetenci, buď tu, které nerozuměli, nebo tu, o které diskutovali nejdéle, a vysvětlit ji ostatním. Tato aktivita je zachycena na videích (**příloha 2: Video – REFLEXE A a příloha 3: Video – REFLEXE B**). V prvním zmíněném videu si žáci při diskusi ve skupině objasnili obsah jednotlivých pojmů. Většinou pochopili jejich význam, byli schopni je vysvětlit a aplikovat na konkrétní činnosti.

Ve druhém videu je zaznamenáno, jak žáci rozebírají jednotlivé kompetence. Nejaktivnější diskuse se týkala kompetence: „Při konfliktu rozlišuji svoje potřeby a potřeby druhých“. Žáci se vraceli k nedávným konfliktům při sportovních hrách, kdy někteří nebyli schopni emocionálně zvládnout porážku svého týmu. Reflektovali naše společné řešení, při kterém dospěli k názoru, že problém byl v nespravedlivém rozdělení hráčů. Jako řešení tehdy navrhli opakování hry s vlastní volbou týmů. Přehnanou emocionální reakci na porážku řeším ve své třídě často.

Další diskutovanou dovedností bylo: „Srozumitelně vyjadřuji své myšlenky a pocity“. O této kompetenci se mluvilo ve skupině, která byla náhodou složená právě z chlapců, kteří spolu při tělocviku mívají konflikty. Na videu vidíte, jak jeden z nich uvažuje o možnosti spory vyřešit lepší komunikací. Ostatní se do diskuse nezapojují hlavně proto, že jim nebylo úplně příjemné mluvit na kameru. Byla zmíněna i dovednost: „Plánuji si svou práci“. Jako příklad chlapec

uváděl aktivitu Den bez času, kdy žáci dostávají ráno práci a mohou si ji naplánovat podle svého uvážení. Po skončení sdílení ve skupinách bylo jasné, že žáci rozumějí obsahu jednotlivých pojmů.

Dalším stadiem práce bylo samostatné vyplňování listu. Žáci byli seznámeni s tím, že tabulka bude součástí jejich vysvědčení. Měli se rozhodnout, na jaké úrovni danou kompetenci zvládají, označit ji a vybrané – minimálně tři – kompetence okomentovat větou minimálně o čtyřech slovech. Práce nebyla časově omezená. Žáci pracovali se zaujetím, někteří až třicet minut přemýšleli a komentovali. Nikdo práci neodbyl.

Po skončení práce jsme se sešli v kruhu a diskutovali o tom, v čem se kdo cítí jistý, nebo naopak, kterou kompetenci teprve začíná rozvíjet. Zde jsem se snažila nabídnout cestu k dalšímu rozvoji (**příloha 4: Video – KRUH**). Jednotliví žáci nejen pojmenovávali, ve které kompetenci se cítí být jistý nebo naopak, ale také svá rozhodnutí odůvodňovali. Až při prezentaci si žáci vlastně ujasňovali, že i když se – podle jejich mínění – v dané kompetenci dostali až do škály ZCELA ZVLÁDÁM, stále je ještě prostor na vývoj. To se projevilo zejména v kompetenci „Zapojuji se do práce ve skupině“. Většina žáků si tuto kompetenci zařadila do škály ZCELA ZVLÁDÁM a argumentovali tím, že je to činnost, které se věnujeme od prvního ročníku. Při další diskusi ale zjistili, že je vlastně stále problém si rozdělit spravedlivě práci a zapojit do činnosti všechny zúčastněné. Opět se diskutovalo o dovednosti „Srozumitelně vyjadřuji myšlenky a pocity“, tentokrát ale v jiném kontextu. Někteří žáci uznávali, že mají problém se stručným a věcným vyjadřováním.

Do diskuse se nezapojovali všichni žáci. Po dokončení úkolu, před zahájením kruhu, jsem s každým jeho práci probírala individuálně a mohl se rozhodnout, jestli své odpovědi a komentáře bude prezentovat před ostatními.

V závěrečném videu (**příloha 5: Video – APLIKACE**) jsem zdokumentovala aplikaci kompetencí v konkrétní činnosti. Přípravovali jsme divadelní představení na téma Karel IV. Žáci pojmenovávali kompetence, které používali, a tím si je spojovali s konkrétní činností. Kromě sociálních kompetencí – práce ve skupině, umění naslouchat ostatním – se v diskusi často zmiňovaly i kompetence pracovní – plánuji si práci, pracuji podle kritérií.

Reflexe učitele

Aktivita naplnila můj hlavní cíl. Zvýšila zájem žáků o slovní hodnocení. Umožnila jim pochopit, za co a jakým způsobem jsou hodnoceni.

Po shlédnutí jednotlivých videí jsem si uvědomila, jak je pro mě obtížné pozorovat sama sebe. Dále, i když se snažím, stále kladu návodné otázky. Snažím se žáky dovést k závěru, který sama považuji za správný.

Video (5. APLIKACE) mě také dovedlo k poznání, že jsem měla šanci zvědomit žákům problematickou kompetenci: „Při konfliktu rozlišuji svoje potřeby a potřeby druhých“. A to ve fázi, kdy jsme společně aplikovali kompetence na tvorbu představení. V tu chvíli jsem ale tuto možnost nevyužila.

Já i žáci jsme měli možnost, zatím jen v rámci předávání vysvědčení, porovnat jejich sebehodnocení s mým slovním hodnocením. Opět se mi potvrdilo, že většina žáků je schopna sebereflexe. Zvláště komentáře, které žáci připojovali k jednotlivým kompetencím, pro mě byly velmi užitečné.

Jako příklad uvádím Markétku (**příloha 8: SLOVNÍ HODNOCENÍ a příloha 7: SEBEHODNOCENÍ ŽÁKŮ – hodnocení 1**). Naprosto jsme se shodly, že zvládá na vysoké úrovni sociální dovednosti a je schopna dodržovat pravidla a dohody. Rezervy ještě má v samostatné práci. Je pro ni těžké poznat, kdy je práce hotová, a sama si to podle daných kritérií ověřit. Naučila se ale říct si o pomoc. Ona sama se cítí být silná v plánování práce. A v tomto případě jsem pochopila, jak je důležité ujasnit si kritéria a přesně specifikovat, co naplnění škály ZCELA ZVLÁDÁM znamená. Často jsme totiž společně při internetové výuce zjistily, že Markétka nemá připravené pomůcky nebo nemá dodělanou či odevzdanou práci. Vysvětlovala to tím, že hned po výuce jde ven, pak maluje nebo si hraje a zapomene. Dohodly jsme se, že jí budu danou přípravu ještě zprávou připomínat, a hledaly jsme společně nějaký plánovací nástroj, který by jí školní povinnosti připomínal: nástěnku, diář atd. Situace se zlepšila, ale stále se stávalo, že zapomněla. Z mého pohledu tedy danou kompetenci ještě zvládnutou neměla.

Uvědomila jsem si, že škála ZAČÍNÁM, ZVLÁDÁM a ZCELA ZVLÁDÁM je pro žáky ještě stále příliš obecná. Je třeba jim přesně popsat, co jednotlivé kategorie znamenají. Nejlépe to s nimi prodiskutovat, aby si daná kritéria nastavili sami.

Ke slovním hodnocením a vyplněným tabulkám se vrátíme na začátku příštího školního roku. Pomocí nich si načrtne další plán rozvoje a vymezíme si přesná kritéria, kdy je daná kompetence nebo výukový výstup v dané škále naplněn.

Moje „aha“ myšlenka z celé aktivity ale byla, že ani žáci, ani já jsme za celou dobu nezmínili kompetenci, kterou jsme se přímo zabývali: „Dokážu hodnotit svou práci“.

Reflexe žáků

Žákům pomohla práce s kompetencemi pochopit a zvědomit si jednotlivé kompetence, pochopit slovní hodnocení a dále jim dala možnost ohodnotit sami sebe a poslechnout si názor ostatních.

Po obdržení vysvědčení si ho žáci většinou se zájmem přečetli, porovnávali svá hodnocení s mými formulacemi a diskutovali o tom. Chodili se ptát na pasáže, které jim nebyly jasné nebo s nimi z nějakého důvodu nesouhlasili.

Přikládám čtyři sebehodnocení samotných žáků a současně části mých slovních hodnocení, které reflektují stejné kompetence (**příloha 7: SEBEHODNOCENÍ ŽÁKŮ, příloha 8: SLOVNÍ HODNOCENÍ**).

Doporučení při využití v praxi:

Je nezbytné, aby žáci rozuměli, co jim píšeme v hodnocení, nastavit jasná kritéria.

Myslím si, že je to možné v písemné podobě až od třetího ročníku. V nižších ročnících je možné formativně hodnotit zejména ústně, pomocí obrázků nebo ikon, využívat vrstevnické hodnocení a sebehodnocení. Jen je třeba vymezit jasné kategorie, kompetence a výukové cíle, ve kterých se žáci budou hodnotit. Prodiskutovat s nimi kritéria, tedy co přesně znamená, že danou věc zvládám, nebo dokonce zcela zvládám. Dále je nezbytné formulovat, co můžeme

udělat pro to, aby se posunuli dál. Teprve potom může být hodnocení opravdovým přínosem pro učení žáka.

IV. Přílohy, které dokumentují daný postup formativního hodnocení

Příloha 1: Hodnocení klíčových kompetencí – zadání (video)

Příloha 2: Hodnocení klíčových kompetencí – reflexe A (video)

Příloha 3: Hodnocení klíčových kompetencí – reflexe B (video)

Příloha 4: Hodnocení klíčových kompetencí – kruh (video)

Příloha 5: Hodnocení klíčových kompetencí – aplikace (video)

Příloha 6: Hodnocení – tabulka

Příloha 7: Sebehodnocení žáků

Příloha 8: Slovní hodnocení

V celém materiálu (včetně příloh) jsou použity fotografie, pracovní listy, obrázky, grafy atd. autora (pokud není uvedeno jinak). Fotografie jsou zároveň v souladu s GDPR.

